

DOMAĆE FBiH

Federalni sistem sigurnog plasmana, porijekla i dodane vrijednosti domaće hrane

Prijedlog programske inicijative za Federaciju Bosne i Hercegovine

2026

Elvis Bajrić

1. Zašto je potreban novi pristup

Poljoprivreda u Federaciji BiH ima veliki proizvodni potencijal, ali veliki broj proizvođača i dalje radi u sistemu u kojem su otkup, prerada, skladištenje i plasman nepovezani. Farmer može proizvesti kvalitetan proizvod, a da na kraju nema sigurnog kupca, nema pristup hladnjači ili preradi, ili ga tržište prisili da proda po preniskoj cijeni.

Problem zato nije samo u visini poticaja. Potreban je sistem koji povezuje proizvodnju, tržište, preradu, logistiku i sigurnosne mehanizme države - bez stvaranja monopola i bez gušenja privatnog sektora.

- nesiguran otkup i nestabilne cijene
- usitnjena i nepovezana proizvodnja
- slaba prerada i niska dodana vrijednost
- nedovoljna vidljivost domaćeg porijekla
- sezonski viškovi i bacanje hrane
- nedovoljna povezanost farmera s trgovinom, turizmom i izvozom

2. Osnovna ideja

DOMAĆE FBiH je zajednički federalni sistem porijekla, kvaliteta i tržišnog povezivanja domaće hrane. Cilj je da proizvođač lakše dođe do kupca, prerade i logistike, da potrošač zna odakle proizvod dolazi, a da država interveniše samo kada tržište ne može riješiti problem.

Jednostavno rečeno: domaćem farmeru nije dovoljan samo poticaj - treba mu tržište.

3. Šta sistem jeste - a šta nije

JEST

- standard porijekla i kvaliteta
- sistem digitalne sljedivosti
- most između proizvođača i tržišta
- podrška preradi, skladištenju i logistici
- mehanizam za bolji plasman domaće hrane
- sigurnosna mreža u slučaju viškova i kriza

NIJE

- državni monopol nad otkupom
- zamjena za privatne otkupljivače
- državno upravljanje farmama
- administrativno određivanje tržišnih cijena
- nova velika birokratija
- politički brend ili kanal za zapošljavanje

4. Kako sistem funkcioniše

Osnovni tok mora biti jednostavan i razumljiv:

**PROIZVOĐAČ → STANDARD I KONTROLA → OTKUP / PRERADA / LOGISTIKA → OZNAKA
DOMAĆE FBiH → TRŽIŠTE**

Proizvođači ulaze dobrovoljno. Oni koji prihvate pravila sistema dobijaju mogućnost korištenja oznake, digitalnog sertifikata, tržišnih poziva i zajedničkih logističkih i promotivnih kanala.

5. Federalni nivo i regionalni identitet

Federalni nivo postavlja zajednička pravila, digitalnu infrastrukturu i minimalne standarde, dok kantoni i regije zadržavaju svoj proizvodni identitet i praktičnu organizaciju. Na taj način domaći proizvod može imati zajedničku oznaku povjerenja, ali i jasno regionalno porijeklo.

- jedinstveni minimalni standard porijekla, kvaliteta i sljedivosti
- federalni registar certificiranih proizvođača i proizvoda
- zajednički model označavanja i kontrole
- povezivanje s trgovačkim lancima, javnim ustanovama, turizmom i izvozom
- programi podrške preradi, logistici i skladištenju
- koordinacija sa robnim rezervama u kriznim situacijama

Regionalni podbrendovi mogu dodatno isticati porijeklo proizvoda, npr. Krajina, Hercegovina, Posavina ili srednja Bosna, ali svi posluju unutar istog sistema povjerenja i kontrole.

6. Tržište prvo - država popravlja pukotine

Privatni sektor mora imati prednost gdje tržište funkcioniše. Sistem se uključuje samo kada postoji jasan javni interes ili tržišni problem.

- proizvođači nemaju realan pristup kupcu
- postoje sezonski ili strukturni viškovi
- male količine nisu interesantne velikim otkupljivačima
- preradom se može višestruko povećati vrijednost proizvoda
- potrebno je osigurati strateške količine hrane

Princip je jednostavan: kada tržište radi - država se povlači. Kada tržište zakaže - postoji organizovana sigurnosna mreža.

7. Prerada, logistika i skladištenje

Jedna od najvećih slabosti domaće poljoprivrede nije proizvodnja, nego ono što dolazi nakon berbe ili uzgoja. Zato program daje prioritet korištenju postojećih privatnih i javnih kapaciteta: hladnjača, silosa, laboratorija, pakirnica, klaonice i prerađivačkih pogona.

- javni pozivi za korištenje postojećih kapaciteta
- sufinansiranje prerade i pakovanja
- zajednički logistički kanali za male proizvođače
- podrška standardizaciji i certificiranju
- povezivanje proizvođača s privatnim prerađivačima

8. Robne rezerve kao posljednja sigurnosna mreža

Robne rezerve nisu prvi kupac i ne smiju postati zamjena za tržište. Njihova uloga je sigurnosna i stabilizacijska: strateške zalihe, krizno snabdijevanje i ograničen interventni otkup proizvoda koji imaju tržišni ili strateški smisao.

TRŽIŠTE → PRERADA → KANTONALNI / REGIONALNI MEHANIZMI → FEDERALNE ROBNE REZERVE

- javni kriteriji nabavke
- ograničen udio intervencijskog otkupa po proizvodu
- transparentni ugovori i objavljene količine
- redovna rotacija zaliha
- potpuna sljedivost porijekla
- nezavisan finansijski i stručni nadzor

9. Digitalna platforma DOMAĆE FBiH

Digitalna platforma čini sistem provjerljivim i transparentnim. Farmer dobija pristup tržišnim informacijama i uslugama, kupac može provjeriti porijeklo, a institucije dobijaju realnu sliku proizvodnje i viškova.

- registar proizvođača i proizvoda
- digitalni certifikat i QR provjera porijekla
- evidencija količina i sezonskih kapaciteta
- ponude otkupljivača i prerađivača
- pregled dostupnih logističkih i skladišnih kapaciteta
- evidencija javnih intervencija i robnih rezervi
- audit log administrativnih odluka

10. Zaštita od zloupotreba

- dobrovoljan ulazak proizvođača u sistem
- javni kriteriji i standardi
- nema ekskluzivnog prava jednog otkupljivača
- nema političkog imenovanja proizvođača ili kupaca
- objava svih javnih intervencija i ugovora iznad propisanog praga
- nezavisna kontrola kvaliteta i finansijski nadzor

- jasna izlazna strategija kada privatno tržište preuzme funkciju

11. Model finansiranja

Program treba prvenstveno koristiti postojeće budžetske instrumente i kapacitete, uz fokus na ulaganja koja povećavaju tržišnu vrijednost domaće proizvodnje, a ne na stvaranje trajnog administrativnog troška.

- federalni i kantonalni programi poljoprivrednog razvoja
- EU i međunarodni razvojni fondovi
- javni pozivi za preradu, logistiku, certifikaciju i digitalizaciju
- ugovaranje postojećih privatnih kapaciteta
- sufinansiranje naprednih komercijalnih usluga uz jasne kriterije

12. Pilot-projekat

Predlaže se da se sistem prvo testira u jednoj snažnoj poljoprivrednoj regiji, uz ograničen broj sektora. Krajina je logičan kandidat za prvi pilot zbog razvijene poljoprivredne tradicije, velikog broja malih i srednjih proizvođača i potrebe za boljim povezivanjem proizvodnje s preradom i tržištem.

- 0-6 mjeseci: izrada standarda, digitalnog prototipa i mapiranje proizvođača
- 6-18 mjeseci: pilot u 1-2 sektora, npr. med, voće/povrće ili prerada
- 12-18 mjeseci: evaluacija prodaje, cijena, viškova, prerade i troška javne intervencije
- 18-36 mjeseci: širenje na dodatne sektore i druge regije FBiH

13. Kako se mjeri uspjeh

- broj proizvođača koji ostvaruju stabilniji tržišni plasman
- rast vrijednosti proizvoda kroz preradu i brendiranje
- smanjenje neprodanih sezonskih viškova
- broj novih ugovora s trgovinom, turizmom i izvoznim partnerima
- udio robe prodane bez javne intervencije
- vrijednost domaće robe u strateškim rezervama uz punu sljedivost
- trošak sistema u odnosu na dodatno ostvarenu tržišnu vrijednost

14. Koristi

Za proizvođače

- sigurniji i širi plasman
- veća vrijednost proizvoda
- lakši pristup preradi i logistici
- manji rizik od sezonskih viškova

Za građane

- jasno porijeklo hrane
- lakše prepoznavanje domaćeg proizvoda
- veće povjerenje u kvalitet
- sigurnije snabdijevanje u krizama

Za Federaciju i kantone

- jačanje domaće ekonomije i prerade
- veća prehrambena sigurnost
- jačanje regionalnih brendova i turizma
- racionalnije korištenje poticaja i robnih rezervi

15. Zašto je ovo federalna inicijativa

Ovaj model ima smisla na federalnom nivou jer tržište, prerada, logistika, trgovina i prehrambena sigurnost ne završavaju na granici jednog kantona. Federalni okvir omogućava zajednički standard i veću tržišnu prepoznatljivost, dok kantoni i regije zadržavaju operativnu ulogu i vlastiti identitet.

Cilj nije centralizovati poljoprivredu, nego povezati ono što danas postoji odvojeno.

16. Kampanjska poruka

Ne trebamo samo veće poticaje. Trebamo sistem.

DOMAĆE FBiH povezuje farmera, otkupljivača, preradu, logistiku i kupca kroz transparentan sistem porijekla i kvaliteta. Kada tržište radi, država se ne miješa. Kada zakaže, postoji sigurnosna mreža.

17. Zaključak

DOMAĆE FBiH nije pokušaj da država postane trgovac ili farmer. To je sistem koji domaćoj proizvodnji daje ono što joj danas često nedostaje: provjerljivo porijeklo, bolju organizaciju, pristup preradi i tržištu, te ograničenu sigurnosnu mrežu kada nastanu viškovi ili kriza.

Ako pilot pokaže mjerljive rezultate, model se postepeno širi na druge sektore i regije Federacije BiH. Ako ne pokaže rezultate, sistem se mijenja ili zaustavlja. Javna politika mora biti mjerljiva, a ne samo dobro zamišljena.

Napomena: Ovaj dokument predstavlja programsku inicijativu. Za formalnu provedbu potrebno je pravno, fiskalno i institucionalno usklađivanje s važećim propisima i nadležnostima Federacije BiH i kantona.